

A kaposvári Rippl-Rónai Múzeum római kori üvegleletei

CSIZMADIA GÁBOR

A Kaposvári Rippl-Rónai múzeum római kori gyűjteménye Pannonia provincia egyik legsűrűbben lakott belső régiójából származik. Kellő közelségben fontos utakhoz és biztos távolságban a hadmozdulatok által érintett limestől számos virágzó település alakult ki a Kapos és mellékvizei mentén, valamint az utak szomszédságában. A viszonylagos jólétet a leletek között sűrűn felbukkanó üvegtárgyak kelően jelzik. Nemcsak az üvegedények száma, hanem esetenként azok válogatott finomsága, egyedisége jelent fontos információt a térség későrómai civilizációjának, kereskedelmének kutatásában. Az üvegekatalógus összeállítása további segítséget adhat annak a kérdésnek a megválaszolásához, hogy milyen módon illeszkedett be a provincia rendszerébe a nagyjából a Balaton és a Zselicség által behatárolt romanizált terület.

Amint az a katalógusból kitűnik, a múzeum tulajdonában lévő üvegleletek túlnyomó többsége, két nagy lelőhelyről, a ságvár-tömlőchegyi és a somogyszil-döggúti-dűlői későrómai temetőből származik. A típusokat és a datálást is jobbra ez a tény határozza meg. A ságvári temető első kétharmadának leggazdagabb sírleletei és a teljes harmadik harmad a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonában van. Ez tehát a kaposvári múzeum anyagára nézve azt jelenti, hogy az amúgy sem befejezett temetőfeltárás eredményét csak töredékben foglalhatjuk az elemzésbe. Nehezítette emellett a munkát az a tény is, hogy a temetőről szóló 1966-os publikáció maga is több évtizede raktárban porosodó, a háború viszontagságai miatt hiányos dokumentációra kellett hogy hagyatkozzon. Az anyag felvétele és a leltárak során azonban jó néhány elveszettnek hitt tárgy került ismét helyére.

I. Tálak

A. Gömbszelet testű, behúzott peremű tálak

1. Lh.: *Igal-Homokbánya*.

Behúzott szélű, két csiszolt kannelurával díszített. Fehér, vastag, jó minőségű üveg.

Szá.: 12,8 cm. Ltsz.: 61.288.1. (I. Tábla 1.)

FRECH, 1961. /1, 2.

B. Gömbszelet testű vágott peremű tálak

2. Lh.: *Ságvár, 9. sír*.

Vágott pereme alatt vésett cannelura. Zöld, vastag üveg. M.: 5 cm; Szá.: 12,5 cm; Fá.: 2 cm. Ltsz.: 11578/2
BURGER, 94, 9/2; Pl. CIII/4; PGU Kat 24, Taf. III. (I. Tábla 2.)

Keltezése: IV. sz. eleje PGU Typ. 13b. 58.- 59. o. alapján.

3. Lh.: *Somogyszil, 97. sír*.

Egyenes, vágott peremmel, három mély, csiszolt kannelurával, legömbölyített fenékkal. Zöld, vastag üveg. M.: 7 cm; Szá.: 11,2 cm. Ltsz.: 68.25.1. (I. Tábla 3.)

BURGER, 1978, Taf. 18/4.

A behúzott peremű formára nézve analóg PGU Kat 52, 53, 57. Ezek és az ehhez hasonló gorsiumi és brigetioi darabok azonban kivétel nélkül figurális csiszolással díszítettek. Datálásuk a IV sz. teljes időszaka. A PGU-ban közölt formailag analóg leletek töredékesek és tipológiájuk csak a rajtuk látható díszítésen alapul. Vágott peremű rokonaikat Benkő A. ritkának mondja és néhány intercisai darabot sorol fel¹. C. Isings szintén a IV-V. századra keltezi a vágott peremű formát és említ díszítetlen leleteket is². C. Clairmont tájla Dura Europosból szintén a hasonlóan behúzott peremű változat, de legfeljebb a Pannoniában ismert leletek I-II. századi elődje lehet³. Az Igalhoz legközelebb fekvő ismert fontosabb későrómai lelőhelyek, Ságvár és Somogyszil anyagában nincs jelen az A típus. Šaranović-Svetek tipológiai táblája szerint a behúzott peremű forma IV. századi és rajnavidéki eredetű⁴. Gorsiumtól északra egyáltalán nem fordul elő. Hasonlóan gömbszelet testű, de profilált peremű tálak valóban előfordulnak a Rajnavidéken⁵. Az irodalom alapján ez a forma Dél-Pannoniából, vagy a Rajnavidékről kerülhetett lelőhelyére a IV. században. A behúzott perem mint alcsoport a gömbszelet testű későrómai tálak között és mint ritka, elszórt jelenség valószínűleg nem ad különösebb következtetésekre alkalmat.

C. Félgömb alakú tálak

4. Lh.: *Somogyszil, 99. sír*.

Profilált, vágott peremmel, kissé benyomott fenékel. Halványzöld, vékony üveg. M.: 5,2 cm; Szá.: 9,1 cm; Fá.: 2,5 cm. Ltsz.: 68.27.2. (I. Tábla 5.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 19/7.

Keltezése: IV. század közepe. ŠARANOVIC-SVETEK szerint rajnai eredetű és a III. sz. második felétől a korai V. századig terjed időben⁶. A IV. században a Rajnától a Dunáig mindenütt gyakori. Analóg PGU Typ13.a., ezen belül leginkább a Kat 17-es intercisai darab.

II. Ívelt falú poharak

5. Lh.: *Ságvár, 12. sír.*

Talpgyűrűs. Kékeszöld, vékony üveg. M.: 6,6 cm; Szá.: 9,4 cm; Tá.: 4,7 cm. Ltsz.: 11580. (I. Tábla 6.) A ságvári temető publikációjában elveszettként említik⁷.

6. Lh.: *Ságvár, 31. sír.*

Talp és két kisebb oldaltörredék. Zöld, vékony üveg. M.: kb. 7,5 cm; Tá.: 4,7 cm. Ltsz.: 11594. (I. Tábla 7.) A ságvári temető publikációjában elveszettként említik⁸.

7. Lh.: *Ságvár, 186. sír.*

Profilált perem, talpgyűrű. Zöldesfehér, vékonyfalú. M.: 7,2 cm; Szá.: 8,5 cm; Tá.: 5 cm. Ltsz.: 11690. (I. Tábla 8.)

SZ. BURGER, 107, 186; Pl. XCVII/4; PGU Kat. 71.a. Taf. VII.

8. Lh.: *Ságvár, 190. sír.*

Profilált perem, alatta vállon dupla, középtájt egy becsiszolt kannelura, talpgyűrű. Zöld, közepesen vastag üveg. M.: 6,5 cm; Szá.: 8,4 cm; Tá.: 4,6 cm. Ltsz.: 11693/1. (I. Tábla 9.)

SZ. BURGER, 108, 190/1; Pl. XCVII/2; PGU Kat 72.

9. Lh.: *Ságvár, 233. sír.*

Perem-és oldaltörredék. Pereme kissé kihajló, alatta 2 cm-rel két csiszolt kannelura. Fehér, átlátszó, vékony üveg. Szá.: kb. 7,5 cm. Ltsz.: 11720/17. (I. Tábla 10.)

Sz. Burger A. meghatározása a sírleírásban tévesen "üvegpalack"⁹. A tipológiai összegzésben már a félgömbalakú tálak között tesz rá megjegyzést¹⁰. Barkóczi L. a jelen katalógusban 8. sz. alatt szereplő tárgy elemzése kapcsán párhuzamként említi¹¹.

10. Lh.: *Somogyzil, 8. sír.*

Talp- és peremtörredék. Pereme kihajló, vágott, alja lapos. Sárgászöld, vékony üveg. Fá.: 4,8 cm. Ltsz.: 66.64.2. (I. Tábla 11.)

SZ. BURGER, 1978 Taf. 2/2

11. Lh.: *Somogyzil, 25. sír.*

Törredék kissé kihajtott, vágott peremmel, talpgyűrűvel, benyomott fenékkal. Sárgásfehér, vékony üveg. M.: 6,5 cm; Szá.: 8,5 cm; Fá.: 4,8 cm. Ltsz.: 66.76.17.

BURGER, 1978, Taf. 4/10. (I. Tábla 12.)

12. Lh.: *Somogyzil, 82. sír.*

Profilált, vágott perem, vastos talpgyűrű, két csiszolt kannelura. Törött. Zöldeskék üveg. M.: 6,2 cm; Szá.: 8,5 cm. Ltsz.: 68.11.3. (I. Tábla 13.)

SZ. BURGER, 1978, 16/5.

Ez a forma a IV.sz. második felében igen elterjedt volt Pannónia területén, gyártása a század utolsó harmadától minden bizonnyal helyi műhelyekben történt¹². A forma eredete sejthető C. Isings 106a. típusában. Hasonló de nem azonos leletek nagy számban fordulnak elő a Rajnavidéken és Dél-Pannóniában is. A docleai anyagban például van analógia¹³. A leletek viszonylagos sűrűsége és az apró, de markáns formai el-

térés a környező területekhez képest egy saját pannóniai típus kifejlesztésére utalhat. A típuson belül megkülönböztethetők még a teljesen sima és az egy, vagy két csiszolt kannelurával díszített csészék.

III. Féltojás alakú poharak

A. Vastagfalú, csiszolt változat

13. Lh.: *Ságvár, 24. sír.*

Vágott perem, benyomott fenék. Zöldesfehér, vastag üveg. M.: 8 cm; Szá.: 9,2 cm; Fá.: 2,4 cm.¹⁴ Ltsz.: 11589/2 (I. Tábla 14.)

SZ. BURGER, 1966, 95, 24/3; Pl. CIII/5; PGU Kat 75.

Keltezése: IV sz. második fele PGU Typ 37.a. alapján. ŠARANOVIC-SVETEK, aki mutat formailag egyező, de pöttyrátétes díszű darabokat, a gyártás helyszínét a Rajnavidékre helyezi és a IV. századra keltezi¹⁵.

B. Vékonyfalú, sima változat

14. Lh.: *Somogyzil, 86. sír.*

Profilált, vágott perem, legömbölyített fenék. Kékesfehér, vékony üveg. M.: 7 cm; Szá.: 9 cm; Fá.: 2 cm. Ltsz.: 68.14.3. (I. Tábla 15.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 17/4.

Keltezése: a IV század második fele. Barkóczi L. bemutat hasonlóakat, de a típushoz tartozó közölt tárgyak nem mindegyike megfelelő párhuzam¹⁶. Formailag közelebb áll két brigetói és egy várdombi pohár, de ezek üvegszálratétes, illetve kék pöttyrátétes díszeket viselnek, anyaguk is különböző és valamivel későbbre datálódhatnak¹⁷. Az elterjedésük kora azonban átfedésben lehet. Valószínűleg a Csákváron nagyobb számban előkerült és jól elkülöníthető típus variánsa, amely a provincia északi határán és az északnyugati sarkában, kisebb számban a keleti limesen került eddig elő, a belsőpannoniai nagy temetők anyagában ismeretlen¹⁸. A rusovcei I. temető leletei között található pohár valamivel karcsúbb, de formája - főleg lekerekített alja - jól rokonítható a somogyziliével¹⁹. Ugyancsak szokatlanul eltér a somogyzili pohár kék színe fönt említett késő IV. századi, zömmel mohazöld párhuzamaitól.

IV. Félgömb alakú poharak

A. típus

15. Lh.: *Somogyzil, 5 sír.*

Ltsz.: 66.61.3.

Peremtörredék behúzott váll és karimában kissé kihajló, vágott perem. Kékesfehér, vékony üveg.

Szá.: 8,5 cm. (I. Tábla 16.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 2/2c.

Keltezése: III-IV. század. Barkóczi L. említi formailag hasonló darabokat. A leírás szerint a provinciában csekély számban kerültek elő e típus képviselői, ezek is in-

kább a limes közelében²⁰. C. Isings rokon típusa szintén a III. századra kelteződik²¹. A típus továbbfejlesztett, későrómai változata a Csákváron talált mohazöld pohár²² és ennek jó párhuzamai mutathatók ki a Rajnavidéki IV-V. századi anyagban is²³. A későrómai változat gyakran visel kékrátétes díszítést.

B. típus

16. Lh.: *Somogyzil*, 69. sír.

Profilált, vágott perem, kissé benyomott fenék. Csiszolás nyomai. Zöldeskék, vékony üveg. M.: 6,2 cm; Szá.: 8,8 cm; Fá.: 3 cm. Ltsz.: 68.1.8. (I. Tábla 17.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 13/13.

Keltezése: IV. század. Tulajdonképpen látszólag átmenetet képez formában a fönt tárgyalt IIIB és IVA típusok között. Funkciója és elterjedése összeköthető az A pontban tárgyalt leletével²⁴.

V. Egyenes falú csészék

17. Lh.: *Ságvár*, 96. sír.

Alacsony testű, zömök, egyenes falú pohár talp- és peremtöredéke. Pereme vágott, alatta becsiszolt kannelura. Zöldesfehér, vékony üveg. Szá.: 8,4 cm; Tá.: 4 cm. Ltsz.: 11631/1. (I. Tábla 4.)

SZ. BURGER, 1966, 100, 96.; PGU Kat. 70.

Keltezése: Sz. Burger A. a III-IV századra teszi²⁵, Barkóczi L. szerint a IV. század második fele; párhuzama egyedi darab, keleti importáru²⁶. Megfelelően a leletkörnyezetbe helyezni csak akkor tudjuk, ha a sokkal gyakoribb, vékonyfalú típussal²⁷ együtt vizsgáljuk, mert szigorúan formáját tekintve²⁸ a II. századra datálható.

VI. Hosszúkás, ívelt falú poharak

18. Lh.: *Somogyzil*, 31. sír.

Hosszúkás testű, ívelt falú pohár enyhén profilált peremmel, talpgyűrűvel, lapos fenékkal. Vékony, zöldeskék üveg. M.: 12 cm; Szá.: 7,3 cm; Tá.: 3,5 cm. Ltsz.: 66.82.1. (II. Tábla 1.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 5/1, 38/1

Keltezése: IV. század vége. Jó párhuzamai egy kisárpási és egy ságvári lelet.²⁹ Csaknam mindenütt, ahol jelen van a talpgyűrűs kúpos pohár, ez a variáns is felbukkan, de lényegesen kisebb számban, mint az egyenes falú.

19. Lh.: *Segesd*.

Ívelt falú, hosszúkás harangtestű pohár. Ívben kihajló perem, alatta 1,5 cm-rel körbefutó üvegszálggyűrű, az alsó harmadában hasonló, kisebb átmérőjű. Vékony talpgyűrű, fenékrész benyomott. Halványkékes-zöld, jó minőségű, vékony üveg.

M.: 10,8 cm; Szá.: 8,8 cm; Fá.: 4,2 cm. Ltsz.: 54.287.1. (II. Tábla 2.)

Keltezése: II. század, típusa és színe egyaránt erre mutat. Formailag rokonságot mutat a Vetus Salina-i harangalakú pohárral, bár nyúlánkabb annál³⁰. A két említett darab igen korai, I-II. századi keltezésű, és felbukkanásuk korában csakugyan kizárólag a limes mentén fordulhatott elő ilyen edény, Pannonia belsejében valószínűtlen. A segesdi pohár minden bizonnyal egy értékes luxuscikk többgenerációs öröklődését példázza. Párhuzamot mutat a balácai múzeumban kiállított egyik lelettel, amely rajnavidéki eredetű.

VII. Kúpos testű poharak

A. Kúpos testű poharak talpgyűrűvel

20. Lh.: *Ságvár*, 17. sír.

Talpgyűrűtöredék. Sárgászöld, vékonyfalú. Fél oldala hiányzik.

Szá.: 7,6 cm; Tá.: 4,3 cm. Ltsz.: Kv.11585/2 (II. Tábla 3.)

SZ. BURGER, 1966, 94, 17/7; Pl. CIV/6.

21. Lh.: *Ságvár*, 58. sír.

Talpgyűrűtöredék. Világoszöld, vékonyfalú.

Tá.: 4,2 cm. Ltsz.: 11610/3 (II. Tábla 4.)

SZ. BURGER, 1966, 98, 58/3.³¹

22. Lh.: *Ságvár*, 147. sír.

Talp- és peremtöredék. Perem enyhén profilált, vágott. Fehér, vékonyfalú. Szá.: 6,8 cm; Fá.: 4 cm. Ltsz.: 11661/2 (II. Tábla 5.)

SZ. BURGER, 1966, 104, 147/2.

23. Lh.: *Ságvár*, 173. sír.

Profilált, behúzott perem, alatta két becsiszolt kannelura. Oldala enyhén hullámos. Világos színű, vékonyfalú. M.: 10,4 cm; Szá.: 7,6 cm; Tá.: 3,6 cm. Ltsz.: 11681/2 (II. Tábla 6.)

SZ. BURGER, 1966, 106, 173/2; Pl. XCVII/2.

24. Lh.: *Somogyzil*, 15. sír.

Oldal- és talpgyűrűtöredék. Zöldeskék, vékony üveg. Ltsz.: 66.70.1. (II. Tábla 7.)

SZ. BURGER, 1978, 3/1.

25. Lh.: *Somogyzil*, 33. sír.

Profilált perem, alatta becsiszolt csík, talpgyűrű, benyomott fenék. Zöldeskék, vékony üveg. Szá.: 8,3 cm; Fá.: 4,3 cm. Ltsz.: 66.84.4. (II. Tábla 8.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 6/4.

26. Lh.: *Somogyzil*, 52. sír.

Perem- és talpgyűrűtöredék. Lassan szélesedő test, zöldeskék, vékony üveg, profilált, vágott perem, lapos fenék.

Szá.: 8,6 cm; Fá.: 3,4 cm. Ltsz.: 66.98.25. (II. Tábla 10.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 11/10.

27. Lh.: *Zamárdi-Gépállomás*

Kúpos testű pohár talpgyűrűje és peremtörédeke. Kissé kihajló perem, vékony talpgyűrű, fenékrész benyomott. Halványzöld, vékony üveg.

Tá.: 3,8 cm. Szá.: 7,2 cm. Ltsz.: 74.26.4.³² (II. Tábla 9.)

B. Kúpos poharak legömbölyített fenékkal

28. Lh.: *Ságvár, 26. sír.*

Ép perem, alj legömbölyített. Sárgászöld, vékony üveg. M.: 13,5 cm; Szá.: 8 cm. Ltsz.: 11591/7 (II. Tábla 12.)

SZ. BURGER, 1966, 95, 26/7; Pl. CIV/2.

29. Lh.: *Ságvár, 32. sír.*

Perem alatt három becsiszolt kannelura. Zöld, vastag falú. M.: 13 cm; Szá.: 7,8 cm. Ltsz.: 11559/1 (II. Tábla 11.)

BURGER, 1966, 91, 32/1; Pl. CIII/6.

30. Lh.: *Ságvár, 83. sír.*

Kissé profilált perem, legömbölyített fenék. Sárgászöld, vékony üveg, vastag irizáló réteg. Szá.: 7,6 cm; Fá.: 2,2 cm. Ltsz.: 11623/1. (II. Tábla 13.)

SZ. BURGER, 1966, 1964: 99, 83/1.

C. Kúpos poharak egyenes fenékkal

a.) Keskeny fenékűek

31. Lh.: *Ságvár, 18. sír.*

Kúpos testű pohár perem- oldal- és aljtörédekei. Alja egyenes, pereme kissé kihajló. Halványzöld, vékony üveg. M.: kb. 10cm; Szá.: 7,2 cm; Fá.: 2 cm. Ltsz.: 11568. (II. Tábla 14.) A ságvári temető publikációjában elveszítettként említik.³³

32. Lh.: *Ságvár, 31. sír.*

Alja, amely letörött, eredeti rajza szerint lapos, enyhén benyomott. Zöldeskék, vékonyfalú. Szá.: 6 cm; Fá.: a rajz alapján 2,4 cm. Ltsz.: 11594/2 (II. Tábla 15.)

SZ. BURGER 1966, 96, 31/2; CIV/3.

33. Lh.: *Ságvár, 71. sír.*

Behúzott, profilált, kissé vastagított perem, enyhén benyomott fenék. Sárgászöld, vékonyfalú.

M.: 11 cm; Szá.: 7,3 cm; Fá.: 3 cm. Ltsz.: 11616/2 (III. Tábla 1.)

SZ. BURGER, 1966, 99, 71/2; Pl. CIII/8.

34. Lh.: *Ságvár, 72. sír.*

Kissé profilált, duzzadt perem, benyomott fenék. Világoszöld, vékony üveg. M.: 13,2 cm; Szá.: 8,5 cm; Fá.: 2,2 cm. Ltsz.: 11617/3. (III. Tábla 2.)

SZ. BURGER, 1966, 1964: 99, 72/3.

35. Lh.: *Ságvár, 198. sír.*

Profilált perem, test az alj felé vékonyodik, alj benyomott. Öldesfehér, vékonyfalú.

M.: 13 cm; Szá.: 7,8 cm; Fá.: 3 cm. Ltsz.: 11700/5 (III. Tábla 3.)

SZ. BURGER, 1966, 109, 198/5; Pl. XCVII/1.

36. Lh.: *Ságvár, 203. sír.*

Vágott perem, perem alatt halvány körbefutó becsiszolt csík, benyomott fenék. Viszonylag vastag, zöld üveg. M.: 13,5 cm; Szá.: 11 cm; Fá.: 3,5 cm. Ltsz.: 11705 (III. Tábla 4.)

SZ. BURGER, 1966, fig. 110, 203/1, csak az aljtörédeke szerepel.

37. Lh.: *Ságvár, 233. sír.*

Perem- és oldaltörédek. Sárgásfehér, vékony üveg. M.: kb 12,5 cm; Szá.: 8,3 cm. Ltsz.: 11720 (III. Tábla 6.)

38. Lh.: *Ságvár, 236. sír.*

Profilált perem, alatta 2 cm-rel két becsiszolt kannelura. Feneke lapos. Sötétzöld, vékonyfalú.

M.: 13 cm; Szá.: rajz szerint 7,8 cm; Fá.: 2,5 cm. Ltsz.: Kv.11724/2 (III. Tábla 7.)

SZ. BURGER, 1966, 113, 236/2; Pl. CIV/1.

39. Lh.: *Ságvár, 242. sír.*

Alj- és peremtörédek. Perem profilált, fenék lapos. Sárgásfehér, vékonyfalú.

Fá.: 2,5 cm. Ltsz.: 11729/1 (III. Tábla 8.)

SZ. BURGER, 1966, 113, 242/1.

40. Lh.: *Ságvár, 249. sír.*

Behúzott, profilált, vágott perem, alatta becsiszolt csíkokkal. (IV. Tábla 7.)

41. Lh.: *Somogyszil, 2. sír.*

Egyenes oldal, enyhén vastagított vágott perem, kissé benyomott fenék. Kékesfehér, vékony üveg. M.: 10,5 cm; Szá.: 8,2 cm; Fá.: 3,4 cm. Ltsz.: 66.59.2. (III. Tábla 9.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 1/2.

42. Lh.: *Somogyszil, 6. sír.*

Egyenes oldal, lekerekített, vastagított perem és benyomott fenék. Kékesfehér, vékony üveg. M.: 11 cm; Szá.: 7,5 cm; Fá.: 2,5 cm. Ltsz.: 66.62.5. (III. Tábla 10.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 2/4.

43. Lh.: *Somogyszil, 7. sír.*

Alj- és oldaltörédek. Kékesfehér, vékony üveg. Ltsz.: 66. 63.5. (III. Tábla 11.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 2/3.

44. Lh.: *Somogyszil, 9. sír.*

Oldaltörédek. Profilált perem, zöldesfehér, vékony üveg. Ltsz.: 66.65.4. (III. Tábla 12.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 2/2.

45. Lh.: *Somogyszil, 14. sír.*

Kihajló, profilált perem, lapos fenék. Sárgászöld, vékony üveg.

M.: 10,5 cm; Szá.: 7,8 cm; Fá.: 2,7 cm. Ltsz.: 66.69.3. (III. Tábla 13.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 3/3.

46. Lh.: *Somogyzil, 32. sír.*

Enyhén behúzott, vastagított perem, egyenes fenék. Sárgászöld, vékony üveg. M.: 13,5 cm; Szá.: 8 cm; Fá.: 2 cm. Ltsz.: 66.83.1. (III. Tábla 14.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 5/1.

47. Lh.: *Somogyzil, 34. sír.*

Kissé profilált, vágott peremmel, egyenes fenékkal. Zöldeskék, vékony üveg. M.: 11 cm; Szá.: 8,8 cm; Fá.: 3 cm. Ltsz.: 66.85.1. (IV. Tábla 1.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 6/1.

48. Lh.: *Somogyzil, 38. sír.*

Hirtelen szélesedő test kissé profilált peremmel, benyomott fenékkal. Zöldeskék, vékony üveg. M.: 12 cm; Szá.: 9 cm; Fá.: 2,3 cm. Ltsz.: 66.88.22. (IV. Tábla 10.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 8/9.

49. Lh.: *Somogyzil, 57. sír.*

Alj- és peremtörődék vastagított, vágott, kissé behúzott peremmel, benyomott fenékkal. Zöldeskék, vékony üveg. Fá.: 3 cm. Ltsz.: 66.102.1. (IV. Tábla 2.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 11/1.

50. Lh.: *Somogyzil, 81. sír.*

Egyenes, vágott perem, lapos fenék. Zöldesfehér, vékony üveg. M.: 13 cm; Szá.: 7,5 cm; Fá.: 2 cm. Ltsz.: 68.10.4. (IV. Tábla 3.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 16/7.

51. Lh.: *Somogyzil, 89. sír.*

Zömökebb test egyenes vágott peremmel, enyhén benyomott fenékkal. M.: 9,8 cm; Szá.: 8,4 cm; Fá.: 3,2 cm. Ltsz.: 68.17.4. (IV. Tábla 4.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 17/1.

52. Lh.: *Somogyzil, 94. sír.*

Enyhén konkáv test profilált, vágott peremmel, kúposan benyomott fenékkal. Halványzöld, vékony üveg. M.: 12 cm; Szá.: 9 cm; Fá.: 2 cm. Ltsz.: 68.22.5. (IV. Tábla 5.)

SZ. BURGER, 1978, Taf. 18/4; 37/2.

b.) széles fenékűek

53. Lh.: *Ságvár, 103. sír.*

Karcsú test behúzott, vágott peremmel, benyomott fenékkal. Kékeszöld, vékony üveg.

M.: 12,2 cm; Szá.: 8,4 cm; Fá.: 2,3 cm. Ltsz.: 11635/1³⁴ (IV. Tábla 6.)

c.) Szabályos testűek

54. Lh.: *Csoma, Nyúlházi-dűlő.*

Szögben kihajló perem, kúposan benyomott fenék, deréktól 1 cm-rel lejjebb becsiszolt kannelura, egyenlő oldalú háromszög keresztmetszetű test. Sárgásfehér, vastag, jó minőségű üveg. Teljesen ép. M.: 12 cm;

Szá.: 12 cm, Fá.: 2,8 cm. Ltsz.: R.93.3.1. (IV. Tábla 8.)

NÉMETH 1996, 5.kép/1.

Keltezés: IV. század második fele. A kúpos pohár különböző változatai a provincia utolsó évszázadának legjellemzőbb és leggyakoribb típusai. Tömegesen fordulnak elő a határvidéken, de leginkább a belső-pannoniai nagy kiterjedésű temetőkben, amelyekben gyakran egyedüli sirmellékletként szerepelnek, illetve különböző típusú korszakkal párban. Népszerűségük a korai keresztény temetési rítussal kapcsolható össze. A ságvári és különösen a szegényesebbnek látszó somogyzili temető üvegleleteinek igen jelentős hányadát képezik.³⁵

VIII. Kékrátétes díszű poharak

55. Lh.: *Ságvár, 187. sír.*

Féltojás alakú, zöld, vastagfalú pohár vastagított, vágott peremmel, alatta két széles és mély csiszolt kannelurával, benyomott fenékkal. Az alsó kannelura alatt egy nagy ovális és hat kisebb, szőlőfürt alakzatban elhelyezett pöttyből álló kékrátétes minta. M.: 7,4 cm; Szá.: 9 cm; Fá.: 3,3 cm. Ltsz.: Kv.11691 (IV. Tábla 9.)

SZ. BURGER, 1966, 107, 187, Pl. CIII/2.; PGU Kat. 147.

A fenti lelőhelyen kívül apróbb szórvány "Nuppenbecher"-törödékek kerültek elő Segesd-Bertalanpusztán³⁶, Mernye és Somogyaszaló között³⁷ és Keszthely-Fenekpusztán³⁸.

Keltezés: IV. sz. második fele³⁹. A terepbejárásokból előkerült törödékek közül különösen a keszthely-fenekpusztai tűnik ki anyagának tisztaságával, kiváló minőségével.

IX. Illatszerez üvegek

A. típus

56. Lh.: *Ságvár, 132. sír.*

Zöldesfehér, vékony fal hosszú nyakkal, kihajló peremmel. Teste lekerekített szélű hasáb, benyomott oldallal és fenékkal. M.: 9,8 cm; Szá.: 2,4 cm; Fá.: 3,1 cm. Ltsz.: 11648/4 (V. Tábla 2.)

SZ. BURGER, 1966, 102, 132/4.; PGU Kat. 238.

Keltezése: IV sz. második fele⁴⁰.

B. típus

57. Lh.: *Ságvár, szórvány.*

Nyomott gömbtest, feneke hiányzik. Egyetlenül kihajló perem, hengeres nyak. M.: 9,5 cm; Szá.: 2,2 cm; Fá.: 3,5 cm. Ltsz.: 11742. (V. Tábla 3.)

Keltezése: IV. sz. második fele. Ugyancsak Ságvárról, a 335-ös sírból származik egy jó párhuzam⁴¹ és néhány másik Intercisából⁴². Pannoniában viszonylag gyakori, helyi gyártmány.

C. típus

58. Lh.: *Ságvár, szórvány.*

Küpos test, kihajló perem, benyomott fenék, hengeres nyak. M.: 7,5 cm; Szá.: 2,2 cm; Fá.: 4 cm. Ltsz.: 11742. (V. Tábla 5.)

Keltezése: IV. század. Némileg eltér a B pontban említett típustól és testében inkább a korai, 2. századi balsamariumokra emlékeztet, mégis, rövid nyaka és arányai későrómai gyártásra utalnak. Pannonián kívül nem találni megfelelő párhuzamokat.

A fenti lelőhelyeken kívül a kaposvári Béla király utcában került elő egy illatszerez üvegcsé kisebb perem- és nyaktöröredéke.

X. Aryballosok

59. Lh.: *Ságvár, 225. sír.*

Gömbtestű balsamarium, nyakán dupla, testén egyseri üvegszárlátétes spiráldísz, két, egymással szemben elhelyezkedő apró fül, benyomott fenék. Pereme vastagított, lekerekített. Kékesfehér. M.: 5,7 cm; Szá.: 2,6 cm; Fá.: 3,9 cm. Ltsz.: 11716/2. (V. Tábla 6.)

SZ. BURGER, 1966, 111, 225; Pl. CIII/1.; PGU Kat. 365
Keltezése: IV. sz. második fele⁴³.

XI. Hosszú, csőtestű illatszerez üvegek

60. Lh.: *Ságvár, 63. sír.*

Hosszú, lekerekített peremű, közepén a test kiszélesedik. Sárgásfehér, vékony üveg. Hossz: 43,6 cm; Szá.: 2 cm. Ltsz.: 11613 (V. Tábla 7.)

SZ. BURGER, 1966, 98, 63/3; Pl. XCVI/4.; PGU Kat 255.

61. Lh.: *Csoma Nyúlházi-dűlő*

Hosszú, lekerekített peremű, közepén kiszélesedő üvegcsé. Fehér és barnás-lilás színű. Erősen töredezett. Szá.: 1,9 cm. Ltsz.: R.93.3.7. (V. Tábla 8.)

NÉMETH 1966 5. kép/7.

Kelkezés: IV. sz. utolsó harmada⁴⁴.

XII. Gömbtestű, hengeres nyakú palackok

62. Lh.: *Ságvár, 9. sír.*

Zöld, vékony fal, vízszintesen kihajló perem, enyhén benyomott fenék, hengeres nyak. M.: 14,7 cm; Szá.: 5 cm; Fá.: 4,8 cm. Ltsz.: 11578/1 (V. Tábla 9.)

SZ. BURGER, 1966, 94, 9/1- Pl. CI/2.

63. Lh.: *Ságvár, 16. sír.*

Kihajló, lekerekített perem, kissé benyomott fenék, hengeres nyak. Sárgászöld. M.: 13 cm; Szá.: 4 cm; Fá.: 3,5 cm. Ltsz.: 11857/7 (V. Tábla 10.)

SZ. BURGER, 1966, 94, 16/7; Pl. CII/1.

64. Lh.: *Ságvár, 31. sír.*

Oldaltöröredékek. Zöld, vékony üveg. Fá.: 7,7 cm. Ltsz.: 11594/5.⁴⁵ (V. Tábla 13.)

65. Lh.: *Ságvár, 59. sír.*

Vékony fal, kihajló perem, hengeres nyak, kissé benyomott fenék. Fehér. M.: 13 cm; Szá.: 4 cm; Fá.: 4,8 cm. Ltsz.: 11611/1 (V. Tábla 11.)

SZ. BURGER, 1966, 98, 59/1.

66. Lh.: *Ságvár, 126. sír.*

Kihajló perem, hengeres nyak és benyomott fenék. Sárgászöld, vékony üveg. M.: 14,4 cm; Szá.: 4,8 cm; Fá.: 4,6 cm. Ltsz.: 11645/1 (VI. Tábla 1.)

SZ. BURGER, 1966, 111. o. Grave 126. A publikációban elvesztésként említik.

67. Lh.: *Ságvár, 132. sír.*

Nyak- és szájtöröredék kihajló peremmel. A közölt fotó alapján a test szabálytalan gömb alakú, nyaka hosszú és peremén olvadt üvegdarab található. Sárgászöld. Szá.: 5 cm. Ltsz.: 11648/5 (V. Tábla 12.)

SZ. BURGER, 1966, 102, 132/5; Pl. CI/4⁴⁶.

68. Lh.: *Ságvár, 141. sír.*

Vékony fal hosszú nyakkal, egyenetlenül vízszintesen kihajló peremmel, benyomott fenékkal. Sárgászöld. M.: 15,8 cm; Szá.: 4,9 cm; Fá.: 4,3 cm. Ltsz.: 11656/1 (VI. Tábla 2.)

SZ. BURGER, 1966, 104, 141/1; Pl. CII/4.

69. Lh.: *Ságvár, 161. sír.*

Közepesen hosszú nyak és féldalasan kihajló perem. Kékeszöld. M.: a rajz és a fotó alapján 14,6 cm; Szá.: 5-8 cm; Fá.: 5,2 cm. Ltsz.: 11670/1. (VI. Tábla 3.)

SZ. BURGER, 1966, 105 161/1; Pl. CII/2.

70. Lh.: *Ságvár, 190. sír.*

Vékony fal, benyomott fenék. Kékeszöld. M.: 11,5 cm; Szá.: 3,2 cm; Fá.: 4,5 cm. Ltsz.: 11693/2 (VI. Tábla 4.)

SZ. BURGER, 1966, 108, 190/2.

71. Lh.: *Ságvár, 193. sír.*

Vastag fal, benyomott fenék. Sötétzöld. M.: 13,2 cm; Szá.: 4,5 cm; Fá.: 5 cm. Ltsz.: 11696/1 (VI. Tábla 5.)

SZ. BURGER, 1966, 103, 193; Pl. CI/1.

72. Lh.: *Ságvár, 194. sír.*

Vastag fal, erősen benyomott fenék, a perem felé szűkülő nyak tölcészerűen megy át a perembe. Sötétzöld. M.: 15 cm; Szá.: 6 cm; Fá.: 7 cm. Ltsz.: 11697/1 (VI. Tábla 6.)

SZ. BURGER, 1966, 108, 194/1; Pl. CII/6.; PGU Kat 290.

73. Lh.: *Ságvár, 219. sír.*

Kihajló nyak, benyomott fenék. Kékesfehér.

M.: 15,3 cm; Szá.: 4,4 cm; Fá.: 5 cm. Ltsz.: 11712/1 (VI. Tábla 7.)

SZ. BURGER, 1966, 111, 219/1; Pl. CI/3.

74. Lh.: *Ságvár, 241. sír.*

Nyak- és fenéktörredék. Ltsz.:11728/3⁴⁷ (VI. Tábla 11.)

75. Lh.: *Ságvár, 254. sír.*

Vékony fal, hosszú, a perem vége felé keskenyedő nyak, amely lekerekített, párkányszerű profillal megy át a perembe. Benyomott fenék. Zöldeskék.

M.: 18,4 cm; Szá.: 5,6 cm; Fá.: 3,5 cm. Ltsz. 11736/5 (VI. Tábla 8.)

SZ. BURGER, 1966, 114, 254/5, Pl.CI/5.; PGU Kat 292.

76. Lh.: *Ságvár, 254. sír.*

Tömzsi test, rövidebb nyak, amely rézsút megy át a perembe. Enyhén benyomott fenék. Kékeszöld. M.: 13,5 cm; Szá.: 5,7 cm; Fá.: 6 cm. Ltsz.:11736/7 (VI. Tábla 9.)

SZ. BURGER, 1966, 114, 254/7; Pl. CII/2.

77. Lh.: *Ságvár, 254. sír.*

Vízszintesen kihajló perem, hengeres nyak, benyomott fenék. Sárgásfehér, vékony üveg. M.: 12,5 cm; Szá.: 4,2 cm; Fá.: 4,5 cm. Ltsz: 11736. (VI. Tábla 10.)A temető publikációjában elveszteként említik.⁴⁸

78. Lh.: *Somogyiszil, 80. sír.*

Vízszintesen kihajló perem, hengeres nyak, benyomott fenék. Zöldeskék, vékony üveg. M.: 13,2 cm; Szá.: 4,5 cm; Fá.: 4 cm. Ltsz.: 68.9.1. (V. Tábla 12.)

SZ. BURGER, 1966, Taf. 15/6.

Keltezés: IV.sz. második fele⁴⁹.

XIII. Gömbtestű füles korsók

79. Lh.: *Ságvár, 222. sír.*

Zöld, vékony falú, vágott peremű, fölfelé keskenyedő egyenes csőnyakkal, két vállmagasságban egymással szemben elhelyezkedő filigrán füllel és talpgyűrűvel. Pereme körben letörött. M.: kb. 9 cm; Tá.: 5,2 cm. Ltsz.: 11715/2. (VII. Tábla 1.)

SZ. BURGER, 1966, 111, 222/2.; PGU 150. o.

Keltezése: IV. sz. második fele. Ld.: PGU Typ 129.

80. Lh.: *Ságvár, 147. sír.*

Gömbtestű palack oldaltörredékei. Vékony, halványzöld üveg, finom, plasztikus hosszanti bordázattal.

M.: Kb. 18 cm. Ltsz.: 11661/2. (VII. Tábla 2.)

Keltezése: IV. század vége. Többek között Brigetióban és Csákváron fordulnak elő ehhez hasonló plasztikus kidolgozású korsók. Használatuk - a csákvári datálásból ítélve - átnyúlhat az V. századra⁵⁰.

XIV. Hasábtestű korsók

81. Lh.: *Buzsák-Táska utca.*

Kockatestű füles korsó vízszintesen kihajló duzzadt

peremmel, fölfelé szűkülő hengeres nyakkal, széles bordázott szalagfüllel, amely vállban és a perem alatt van rögzítve. Váll és nyak találkozásánál körkörös völgyelés látható, oldalai körkörösen benyomottak, a fenék homorú, a sarkak lekerekítettek. Világoszöld. M.: 17 cm; Szá.: 6,7 cm; Fá.: 11 cm. Ltsz.: 11151. (VII. Tábla 3.)

BENKŐ 1962, 4i/9, 109. o., BÓNIS 1957, 74. o.; PGU 174.o.

Keltezése: I-II. század. Alapvetően az ISINGS 50a csoportba sorolható, noha zömök teste a sokkal kisebb formapárhuzamokra emlékeztet. A hasonlóan magas típusú példák jelentősen karcsúbbak minden példa esetében. Elvértve jelentkeznek megközelítő arányú példányok a Rajnavidékről⁵¹ és közelebbi példákat Benkő A. ad a buzsáki korsó csoportjában⁵². A nagyobb kockatestű korsókhoz sorolható a lussoniumi darab is⁵³. Általában elmondható, hogy ez a típus Pannoniában leggyakrabban a limes közelében fordul elő, de onnan beljebb (pl Gorsium) és különösen Intercisától délre (pl Lussonium, Alisca) rendkívül ritka.

XV. Hengeres testű korsók

82. Lh.: *Ságvár, 31. sír.*

Hengeres testű korsók bordázott szalagfülei. Vastag világoszöld üveg. d1: 8,6 cm; d2: 8,1 cm. Ltsz.: 11594. (VII. Tábla 4, 5.)

83. Lh.: *Ságvár, 233. sír.*

Hengeres korsó perem- és oldaltörredékei és füle vízszintes gyűrűperemmel, felfelé szélesedő bordázott szalagfüllel, benyomott fenékkal. Sötétzöld. M.: a rajz szerint 19,2 cm; Szá.: 6,2 cm; Fá.: 8,8 cm. Ltsz.: 11720/15 (VII. Tábla 7.)

SZ. BURGER 1966, 112, 233/15., Taf. C/4; PGU Kat. 455.

84. Lh.: *Ságvár, 233. sír.*

Váll-, oldal- és aljtörredékek. Homorú fenék, körben kipúposodó vállrész. Vékony, kékeszöld üveg. M.: kb 20 cm; Fá.: 9,6 cm. Ltsz.: Kv.11720/16 (VII. Tábla 6.)

SZ. BURGER, 1966, 123.o. Grave 123/16.

85. Lh.: *Ságvár, szórvány.*

Váll- és nyaktörredék. Körben kipúposodó váll, alatta völgyelés. Zöld, vékony üveg. Ltsz.: 11742. (VII. Tábla 8.)

Keltezése: IV. század második fele⁵⁴.

XVI. Körteformájú és ovális korsók

86. Lh.: *Ságvár, 31. sír.*

Ovális korsó magas, tölcésyszerű, lekerekített peremmel, hengeres nyakán spirális üvegszáldisszel, talpgyűrűvel. Zöld. M.: 23,8 cm; Szá.: 5,8 cm; Talpá.: 7 cm. Ltsz.: 11594. (VIII. Tábla 1.)

SZ. BURGER 1966, 96, 31/3; Taf. XCIX/1.; PGU Kat. 477.

90. Lh.: *Ságvár, 31. sír.*

Ovális korszó szájr-, fül- és oldaltöredékei. Vízszintesen fekvő, kettős gyűrűs szájr, bordázott szalagfűr, plasztikusan bordázott test, benyomott alj. Kékeszöldr, buborékos, vékony üveg. Szá.: 7,3 cm; Fá.: 3 cm; Fűrhossz: 9,6 cm. Ltsz.: 11594. (VIII. Tábla 2.)

91. Lh.: *Ságvár, 47. sír.*

Ovális korszó vízszintes, kettős gyűrűs peremmel, felfelé keskenyedő 6 bordás szalagfűrrel, amely többrét hajtva találkozik a peremmel. Nyakán rézsút kétszer körbetekert üvegszál. A testen finom, hosszanti bordázat. Alatta talpgyűrű, kissé benyomott fenék. Világoszöldr, vékony üveg. M.: 18,8 cm; Szá.: 4,8 cm; Tá.: 5,9 cm. Ltsz.: 11607. (VIII. Tábla 3.)

SZ. BURGER, 1966, 97, 47/11; Pl. XCIX/2.; PGU Kat. 492.

92. Lh.: *Ságvár, 230. sír.*

Körtetestű korszó, nyaka egy része és pereme hiányzik. Bordás szalagfűr, a testen rézsút plasztikus bordázat, talpgyűrű. Szürkészöldr. M.: 15,5 cm; Talpá.: 4,5 cm. Ltsz.: 11719 (VIII. Tábla 4.)

SZ. BURGER 1966 112, 230.; Taf. C/1.; PGU Kat. 468.

93. Lh.: *Ságvár, 233. sír.*

Körteformájú korszó vagy palack talpgyűrűje. A fenék rész benyomott. Kékeszöldr, vastag üveg. Átm.: 6,5 cm. Ltsz.: 11720. (VIII. Tábla 5.)

94. Lh.: *Ságvár, 236. sír.*

Körtetestű üvegpalack töredékei. Vízszintesen kihajtott dupla perem, hengeres nyak, talpgyűrű. Sárgászöldr üveg. Tá.: 5,3 cm. Ltsz.: 11724 (VIII. Tábla 6.)

SZ. BURGER 1966, fig. 113, 236/1.; CIV/1.

95. Lh.: *Ságvár, 238. sír.*

Körteformájú korszó talpgyűrűje és füle. A talp vastag, a fenék rész benyomott. Bordázott szalagfűr. Világoszöldr üveg. Tá.: 6,8 cm; Fűrhossz: 9,5 cm; Fűrszélesség: 1,6-3 cm. Ltsz.: 11725. (IX. Tábla 1.)

SZ. BURGER, 1966, fig. 113, 238⁵⁵.

96. Lh.: *Ságvár, 253. sír.*

Körteformájú korszó szájr-, fűr- és aljtöredéke. Vízszintesen kihajló, duzzadt perem, széles szalagfűr, kúposan benyomott fenék. Kékeszöldr, vékony üveg. Szá.: 5,6 cm; Fá.: 6 cm; Fűrhossz: 7,6 cm. Ltsz.: 11735 (IX. Tábla 2.)

SZ. BURGER, 1966, 125.o. Grave 253/4. A temető publikációjában elveszett üvegdarabakként említik.

97. Lh.: *Ságvár, 254. sír.*

Körteformájú korszó pereme, nyaka és fenéke. Vízszintesen kihajló szájr, hengeres nyak, kúposan benyomott fenék. Zöldr, vastag üveg. Szá.: 7,2 cm; Fá.: 5 cm. Ltsz.: 11736. (IX. Tábla 4.)

98. Lh.: *Igal-Homokbánya.*

Ovális testű korszó szájrja, nyaka, füle, talpgyűrűje és oldaltöredékei. Vízszintesen kihajló, kettős gyűrűs szájr, széles szalagfűr, hengeres nyakon lejtősen körbefutó üvegszál, benyomott fenék. Kékeszöldr, közepesen vastag üveg. Szá.: 6,4 cm; Tá.: 5,1 cm; Fűrhossz: 11,2 cm. Ltsz.: 61.287.1. (IX. Tábla 3.)

99. Lh.: *Csoma-Nyúlházi-dűlő.*

Ovális korszó szájrja, nyaka, füle, oldal- és talptöredékei. Vízszintesen fekvő, kettős gyűrűs szájr, ferde spirálban futó üvegszálrátétes dísz a nyak teljes hosszában, széles szalagfűr. A széle felé vastagodó korongtalp közepén egy félgömbcsonkkal csatlakozik a testhez. Világoszöldr, vastag üveg. M.: kb. 30-32 cm; Szá.: 6,7 cm; Tá.: 10 cm, Fűrhossz: 14,8 cm. Ltsz.: R.93.3.2. (IX. Tábla 5.)

NÉMETH 1996 5. kép/2.

100. Lh.: Mosdós.

Elnyújtott ovális, talpas korszó kettős, vízszintesen kihajló peremmel, hosszú, perem magasságában derékszögben hajlított, bordázott szalagfűrrel, karcsú nyakán fogó nyomaival, gömbben csatlakozó talppal. Sötét kobaltkék. M.: 33 cm; Szá.: 7,5 cm; Talpá.: 8,6 cm. Ltsz.: 674 (X. Tábla)

BENKŐ 1962, 4f/9, XXII.T.5.; PGU Kat. 486.

Keltezés: IV sz. második fele⁵⁶.

Értékelés

A katalógus teljes lezárása gyakorlatilag lehetetlen, mert folyamatosan bukkannak fel újabb és újabb leletek vagy szórvány jelleggel, vagy leletmentések eredményeképpen. Ezenkívül sem a Ságvár-Tömlöc-hegyen feltárt 342⁵⁷, sem a Somogyszil-Dögkúti-dűlőn feltárt 106 sír nem jelenti azt, hogy a lelőhelyeken több sír már nem kerülhet elő, ami csak óvatos végkövetkeztetést tesz lehetővé.

A ságvári és somogyszili mellett előkerült leletek is főleg későrómaiak, negyedik századiak, kivéve a második századra keltezhető segesi poharat és a buzsáki korsót. A leletek formakincse elvileg változatos, de a számszerű megoszlás az egyszerű ivóedények: ivelt falú és kúpos testű poharak nagy túlsúlyát mutatja. Ez azzal a ténnyel is összefügghet, hogy a két nagyobb későrómai nekropolisz korai keresztény ritusa nem tartalmaz számottevően gazdagabb sírmellékletet, mint a legszükségesebb kegytárgyakat. Ságvárral kapcsolatban Sz. Burger A. említést tesz az összesen 31, nagyobb gyakorisággal női sírban megfigyelhető pohár - korsó kombinációról, mint valószínűen direkt a temetési szertartás kellékeiként elhelyezett edényekről. A publikációhoz tartozó dokumentáció alapján azonban ez már csupán tizedannyiról bizonyítható. Poharak (olykor nem is csak egy), vagy korsók egyedül annál többször előfordulnak. A somogyszili temető anyaga egyáltalán nem tartalmaz pohár - korsó kettőst. Idetartozik a csomai sír, amelyben jelen van a páros (Nr. 54; 99), ugyanakkor az igali sírlelet korsója (Nr. 98) mellett tál (Nr. 1) került elő. Más későrómai temetőkben is igen gyakori ez a két típuscsoport Pannoniától délre és nyugatra is. Ennek ellenére nem jelenthető ki, hogy ezeket az edényeket kifejezetten a ritus céljaira gyártották volna, hiszen a ma ismert üvegleletek túlnyomó többsége egyébként is sírokból származik. Az egyszerű kúpos üvegpohár előállításának technológiájával a IV sz. második harmadában késő virágkorukat élő helyi provinciális üvegműhelyek viszonylag szerényebb képességei is meg tudták birkózni. Így az akkor divatos forma "tömegben" kerülhetett a hazai piacra. Figyelembe kell vennünk ezen kívül a diagonális vidéki utak kereskedelmének bizonytalanságát mind a kétes közbiztonság, mind a törékeny üvegáru nehézkes távolsági szállításának szempontjából. Ez a tényező is serkentőleg hatott a belföldi gyártmányok keresletére. Hasonló a helyzet a gömbtestű palackokkal, amelyek ugyancsak számos sírban képezik a mellékletet akár egyedül, akár ritkán egyéb edényekkel: pohárral, vagy kisebb illatszeres üvegcsével. Jóval gyakoribb azonban a kerámiamelléklet, amely még mindig az üveg viszonylagos lúsusára enged következtetni.

Összevetve a somogy megyei leleteket a provincia más jelentősebb kései temetőinek anyagával elmondható, hogy azok a kor tipikus bélyegeit viselik magukon, a formakincsben megtalálhatók a vonzáskörzetben majdnem mindenhol máshol is (Intercisa, Aquincum, Brigetio, Gorsium, stb.) felbukkanó változatok. Ezek

alapvetően a különféle ivóedények, az illatszeres üvegcsék, a gömbtestű palackok, a hengeres és hasábtestű korsók és a körtetestű kancsók. Különbségek leginkább az egyes előforduló típusok arányaiban mutatkoznak az egyes lelőhelyek között. A már említett kúpos poharak nagy száma és variációi tekintetében Somogy belsőpannoniai viszonylatban egyedülálló, míg Intercisában ez az alfaj szegényesen jelenik meg⁵⁸. Egyenlőbb az arány a gömbpalackok és a körtetestű kancsók esetében, a kocka- és hasábtestű, valamint hengeres korsók azonban Intercisától északra a limes mellett jóval nagyobb számban és variációban mutatkoznak. Feltűnő ezenkívül, hogy ezek a típusok csekély előkerülésük esetén is dísztelenek a provincia belsőjében, míg Intercisában és attól északra számos szép példája került elő az egy, vagy kétfülű, gazdag csiszolással díszített kannáknak, korsóknak. Betudható lehet ez a limes menti polgárosodottabb, forgalmasabb, mélyebben romanizált települések igényesebb kultúrájának.

A nagy temetőkön kívül, igazolt lelőhelyről előkerült leletek is sírmellékletek, a terepbejárásokon talált szórványtárgyak pedig bizonyított, vagy sejtethető római településekhez, vagy villákhoz tartozó temetők nyomai. A lelőhelyeken illetve azok környékén üveg helyi előállításának nyomai nem ismertek. A legfontosabb kérdés tehát az, hogy honnan, milyen kereskedelmi utakon kerültek ide az edények.

Tekintetbe véve a későrómai Pannonia úthálózatát és a lelőhelyek fekvését az áruk zömének közvetett forrásául a közeli Sopianae kínálkozik leginkább. A körzet kereskedelmi ellátását a Sopianae-ből Valcumba, valamint Tricciana felé vezető két diagonális út segítségével bonyolíthatták. A Sopianae felől jövő útnak először a Kapos folyót kellett elérnie, azután pedig először nyugatra a folyó mentén, majd a völgyet elhagyva északnyugati irányban Valcum felé (Somogyaszaló, Buzsák); a Kaposba torkolló nagyjából párhuzamos patakok völgyei mentén északra a dombság lábáig (Mernye, Igal, Somogyszil⁵⁹, Várong), Tricciana (Ságvár) irányába lehetett haladni tovább. A Sopianae-től Arrabona, Brigetio és Aquincum felé vezető főutak feltételezett vonalával többek között Tóth E. részletesen foglalkozott a ságvári és a heténypusztai erődök lokalizációja kapcsán⁶⁰. Az Itinerarium Antonini és a Notitia Dignitatum mindhárom út állomásaihoz nyújt támpontot. A Valcumon át Savariába tartó út részletei azonban mindmáig homályosak, mert a hipotéziseket kevés hiteles lelőhely támasztja alá. Az Itin. Ant. a nagy Sirmium-Treviri felvonulási út állomásaként említi Valcumot Sopianae és két kisebb helység után harmadiknak. A megadott távolság alapján a kutatás Valcumot Keszthely-Fenekpusztára helyezi, ahol az út nyomait sikerült is regisztrálni. Mócsy szerint a távolság Sopianae és Valcum között így kissé szűken van megadva, ezért az út jobbára egyenesen kellett, hogy fusson⁶¹. Ez csak úgy lenne lehetséges, ha az út a Mecseken, a Zselicségen és a Somogyi-dombság dél-dél-nyugati vonulatain átkel és a Sári-csatorna mocsaras

partjain gázol végig. Ez így tehát elvethető. A Pannonia Régészeti Kézikönyve térképe szerint⁶² az út enyhe ívet kap dél-délnyugati irányba, kikerüli a Mecseket és a dombvonulatokat és a Rinya völgyétől kezdve tart direkt észak felé. Ez a változat esetleg érintené Segesd-Bertalanpusztát (No. 19) és Böhönyét, ahonnan vannak római kori leletek. Ez azonban legföljebb is csupán a felső egyharmada az útszakasznak, ettől lejjebb egyetlen igazoló értékű lelőhely sem található. Ráadásul az út hossza jelentősen megnövekszik az iv által és nem teszi indokolttá a délnyugati irányt az sem, hogy egészen a Kaposig kiépített út vezet, ahonnan három északi főút is leágazik. Így tehát érdemesebb a folyóvölgy mentén nyugat (Csoma, Mosdós), majd Kaposvárt elkerülve északkelet (Somogyaszaló (Mernye), Edde, Buzsák⁶³) felé venni az útirányt, amely szinte nyilegyenes, jól járható utat kínál akár egyenesen Valcumig, akár Boglárnál a Balaton-partra, majd annak

mentén tovább nyugat felé. Ezt az útvonalat a délnyugatival szemben egyre plasztikusabban rajzolják ki olyan hiteles lelőhelyek, amelyeknek felderítése, felmérése, szondázása megtörtént, többek között a néhány éve folyó rendszeres halomsírkutatás kapcsán⁶⁴.

Így tehát vizsgált területünk áruellátottsága Sopianae mindenkori kereskedelmi forgalmának volt függvénye. Sopianae közvetlenül a dunai limes felé tartó úthoz kapcsolódott, így Sirmiumon keresztül Pannonia déli szomszédai, s végső soron Aquileia vagy a Pontus irányából érkezhettek többek között azok a kivételesen értékes üvegedények, amelyek Mosdóson, Csomán, Igalban és Ságváron kerültek elő. A meglévő kereskedelmi utak olyan fokú kihasználtságát és a vidéki arisztokrácia olyan igényességét és tehetőségét vetítik eléink ezek a tárgyak, amely a IV. század néhány évtizedes prosperálása előtt, különösen pedig utána sehol sem volt tapasztalható a nagy városokon kívül.

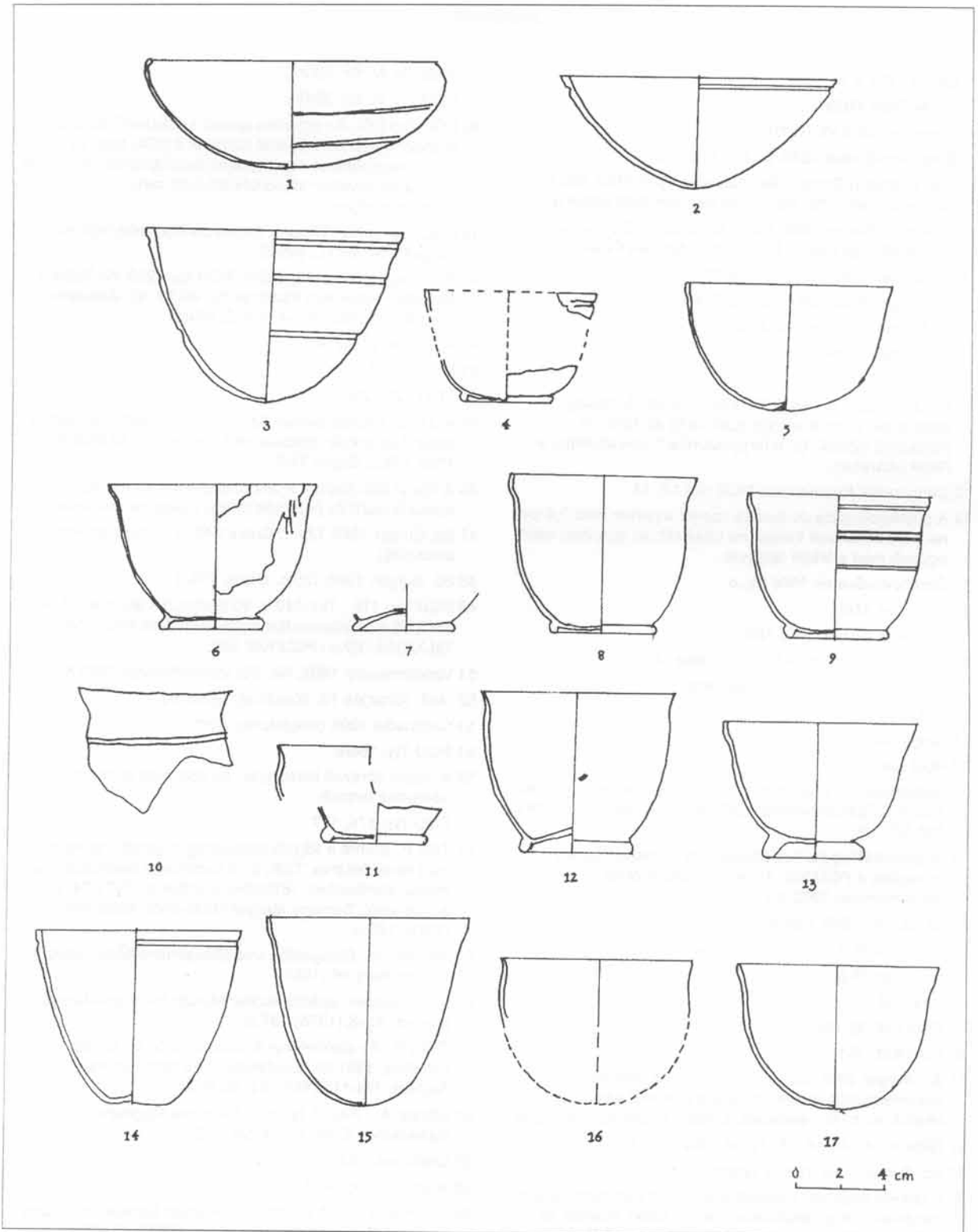
Irodalom

- Barkóczi 1968: **Barkóczi, L.** *Die Datierte Glasfunde aus dem 3-4. Jh. von Brigetio.* FolArch 19 (1968).
- Sz. Burger 1966: **Burger, A.Sz.** *The Late Roman Cemetery at Ságvár.* ActaArchHung 18 (1966)
- Sz. Burger 1978: **Burger, A.Sz.** *Die Spätromische Gräberfeld von Somogyszil.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1978..
- Benkő 1962: **Benkő, A.** *Üvegcorpus.* Rég.Füz.Ser. II. Nr.II. Magyar Nemzeti Múzeum - Történeti Múzeum, 1962.
- Bónis 1957: **Bónis, É.** *Császárkori halomsíros temetkezés Iváncon.* FolArch 9 1957.
- Cermanović - Kuzmanović 1968: **Cermanovic-Kuzmanovic, A.** *Late Roman Glass from Doclea.* Archaeologica Iugoslavica IX. (1968)
- Clairmont, 1963: **Clairmont, C.W.** *The Excavations at Dura Europos. Final Report IV. Part V. The Glass Vessels.* New Haven, 1963.
- Csizmadia, 1998: **Csizmadia, G.** *Az üvegleletek. Lussonium. Specimina Nova Universitatis Quinqueecclesiensis,* 1998. megjelenés alatt.
- Doppelfeld 1961: **Doppelfeld, O.** *Das Diatretglas aus dem Gräberbezirk des Römischen Gutshofs von Köln-Braunsfeld.* Kölner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte 5. Band (1960-61).
- Follmann-Schulz 1989: **Follmann-Schulz, A.B.** *Die römischen Gläser aus Bonn.* Bonn: Rheinisches Landesmuseum, 1989.
- Frech 1961: **Frech, N.** *Archaeologische Forschungen im Jahre 1960.* ArchÉrt. 1961 288.o.; Rég. Füz. Ser. I/14, 1961.
- Isings: **Isings, C.** *Roman Glass from Dated Finds.* Groningen-Djakarta, 1957.
- Kraskovská 1981: **Kraskovská, L.** *Römische Glasgefäße in der Slowakei.* Slovenská Archeológia, XXIX/2 (1981).
- Németh 1996: **Németh, P.G.** *Későrómai sírlelet Csomárról.* Somogy Megyei Múzeumok Közleményei XII (1996).
- PGU Barkóczi, L. *Pannonische Glasfunde in Ungarn.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1988.
- Salamon - Barkóczi, 1970: **Salamon, Á.- Barkóczi, L.** *Bestattungen von Csákvár aus dem Ende des 4. und dem Anfang des 5. Jh.* Alba Regia 11. (1971).
- Šaranović - Svetek 1986: **Šaranović - Svetek, V.** *Antičko steklo u Jugoslavenskom deluprovincije donje Panonije.* Novi Sad, 1986.
- Vanderhoeven 1958: **Vanderhoeven, M.** *Verres Romains tardifs et Mérovingiens du Musée Curtius.* Liège: Journées Internationales du Verre 1958.
- Vanderhoeven 1962: **Vanderhoeven, M.** *De Romeinse Glasverzameling in het Provinciaal Gallo-Romeins Museum.* Tongeren, 1962.
- Ypey 1967: **Ypey, J.** *De verzameling vroeg-middeleuws Glas te hamme J. Ypey, Museum "Van Bogaert-Wauters" Hamme.* 1967.

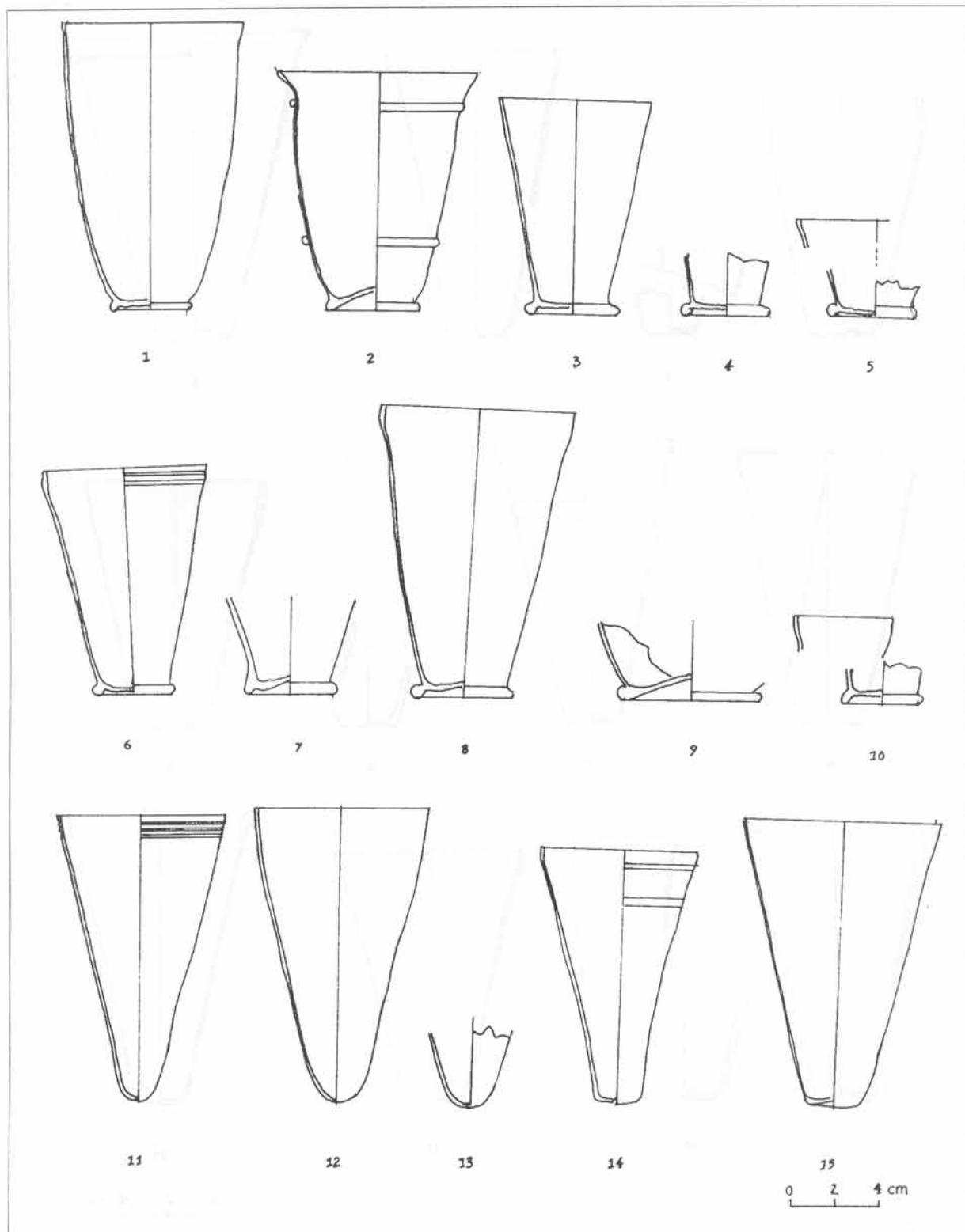
Jegyzetek

- 1 Benkő 1957 8.a.
- 2 Isings Type 116/a.
- 3 Clairmont 1963 Pl. IV/118.
- 4 Šaranović-Svetek 1986 Tabla I/1, Sirmium.
- 5 A.B. Follmann-Schulz 1989 No. 460; Ypey 1967 Afb.1. Vanderhoeven 1958 No. 56 darabja behúzott peremű.
- 6 Šaranović-Svetek 1986 Typ. 1/b. Analóg PGU Typ13.a., ezen belül leginkább a Kat. 17-es intercisai darab.
- 7 Sz. Burger 1966 101.o. Grave 12/2.
- 8 Sz. Burger 1966 103.o. Grave 31/4.
- 9 Sz. Burger 1966 fig.112, 233/17
- 10 Sz. Burger 1966 135.o.
- 11 PGU Kat 72.
- 12 PGU Typ 35b. Benkő 1962 13a./5, amely formailag idetartozik, szintén ságvári lelet, még az 1966-os publikáció előttről. Ez a tárgy azonban nem szerepel a RRM leltárában.
- 13 Cermanović-Kuzmanović 1968 Kat 12, 14.
- 14 A publikáció rajza és leírása szerint a perem alatt 0,8 cm-rel mély becsiszolt kannelura található, ez azonban nem egyezik meg a leltári tárggyal.
- 15 Šaranović-Svetek 1986 2b.,c.
- 16 PGU Typ 37/b
- 17 PGU Kat. 134, 135 és 150.
- 18 Salamon-Barkóczy 1970, 61.o.; Abb.17.
- 19 Kraskovská 1981 386.o., Abb. 6/6.
- 20 PGU Typ 38.
- 21 Isings 96a.
- 22 PGU Kat. 80.
- 23 Vanderhoeven 1958, No. 1-15.; Vanderhoeven 1962, No. 152; A.B.Follmann-Schulz 1989, No.404; Doppelfeld 1961, Abb.5/5, 7/1.
- 24 Megközelítőleg pontos párhuzama a magyarországi anyagban a PGU Kat. 76. lelet Csákvárról és Vanderhoeven 1962 No. 153-155.
- 25 Sz. Burger 1966 136. o.
- 26 PGU Typ.35.a.
- 27 PGU Typ 35.b.
- 28 Isings 97
- 29 PGU Kat. 92, 93.
- 30 PGU Kat. 161.
- 31 Sz. Burger 1966 105.o. Grave 58/3. az ásatási dokumentumok alapján behúzott peremet említ, de később ez a rész elveszett, s már a rajzon sem szerepel.
- 32 RRM A I/45/43-44, 75, 123-4, 159 és 161.
- 33 Sz. Burger 1966 101. o. Grave 18/3.
- 34 A temető leltárban szereplő leletanyagában nem sikerült megtalálni.. A publikációban ezen a leltári számon az alábbi üveglelet szerepel: Kúpos pohár, profilált peremmel, alatta csiszolt kannelura, széles lapos fenékkal. Sárgásfehér, vastag-falú. Szá.: 8,6 cm; Fá.: 4 cm. Sz. Burger, 1966, 100, 103; Pl. CIV/4
- 35 PGU Typ 47a, c.
- 36 RRM Gy. N. Sz. 88/92.
- 37 RRM Gy. N. Sz. 88/97.
- 38 RRM Gy. N. Sz. 88/95.
- 39 PGU Typ 67a. Az egyetlen igazán értékelhető tárgy a típusból részletes leírással szerepel a PGU-ban. Ez utóbbi megjelenése óta hivatalos publikációban nem látott napvilágot egyetlen idevonatkozó lelet sem Magyarországon.
- 40 PGU Typ 98. IV. Tábla 1. formai párhuzamba hozható (Ságvár, 54. sír/11., MNM)
- 41 Sz. Burger 1966, 122, 335/4; PGU Kat. 215. IV. Tábla 4. formában átmenetet képez az 57. és 58. sz. illatszerez üveg között (Ságvár, 54. sír/12. MNM)
- 42 PGU Kat. 216-219.
- 43 PGU Typ. 141.
- 44 PGU 128-129. o.
- 45 A 31. sír katalógusában 6.számmal szereplő lelet mellett találták és annak töredékeként írták le. SZ. BURGER 1966 103.o. Grave 31/6.
- 46 A közölt fotó alapján a test szabálytalan gömb alakú, nyaka hosszú és peremén olvadt üvegdarab található.
- 47 Sz. Burger 1966 124.o. Grave 241. a CII/3.sz fotóval azonosítja.
- 48 Sz. Burger, 1966 125.o. Grave 254/6
- 49 PGU Typ 118., 137-140.o. 50 Barkóczy 1968 Kat. 35, Abb. 36/1; 76.o.; Salamon-Barkóczy 1971, Abb.16/2, 3, 4; Taf.XXVIII.; 69.o.; PGU Kat. 297.
- 51 Vanderhoeven 1962, No. 56; Vanderhoeven 1960 No. 64.
- 52 4i/8. (Graz)és 10. (Keszthely-Újmajor)
- 53 Csizmadia 1998 (megjelenés alatt)
- 54 PGU Typ 168/e.
- 55 A rajzon ábrázolt korsónyak- és száj nem ehhez az edényhez tartozik.
- 56 PGU Typ 176, 177.
- 57 Tóth E. szerint a ságvár-tömlőchegyí temető harmadrésze még nincs feltárva. Tóth, E. A későrómai belsőpannoniai erődök kérdéséhez. (Előzetes jelentés az 1971-74. évi ásatásokról) Somogy Megyei Múzeumok Közleményei, 2. (1975) 183.o.
- 58 Radnóti, A. Glasgefäße und Glasgegenstände. Intercisa II. ArchHung 36 (1957)
- 59 A. Sz. Burger, Spätromischer Münzschatz aus Mernye. FolArch XXIX (1978) 137.o.
- 60 Tóth, E., Az alsóhetényi 4. századi erőd és temető kutatása, 1981-86. Eredmények és vitás kérdések. ArchÉrt. 114-115 (1987-88) 22-61.o.
- 61 Mócsy, A. - Fitz, J. (szerk.) Pannonia Régészeti Kézikönyve. 5. fejt. Úthálózat. 122.o.
- 62 Úthálózat, 124.o.
- 63 A.Sz. Burger, 1978. uo.
- 64 Csizmadia, G. - Németh, P.G. Roman Barrows in County Somogy. Balácai Közlemények, V. (1997) 43-48.o.

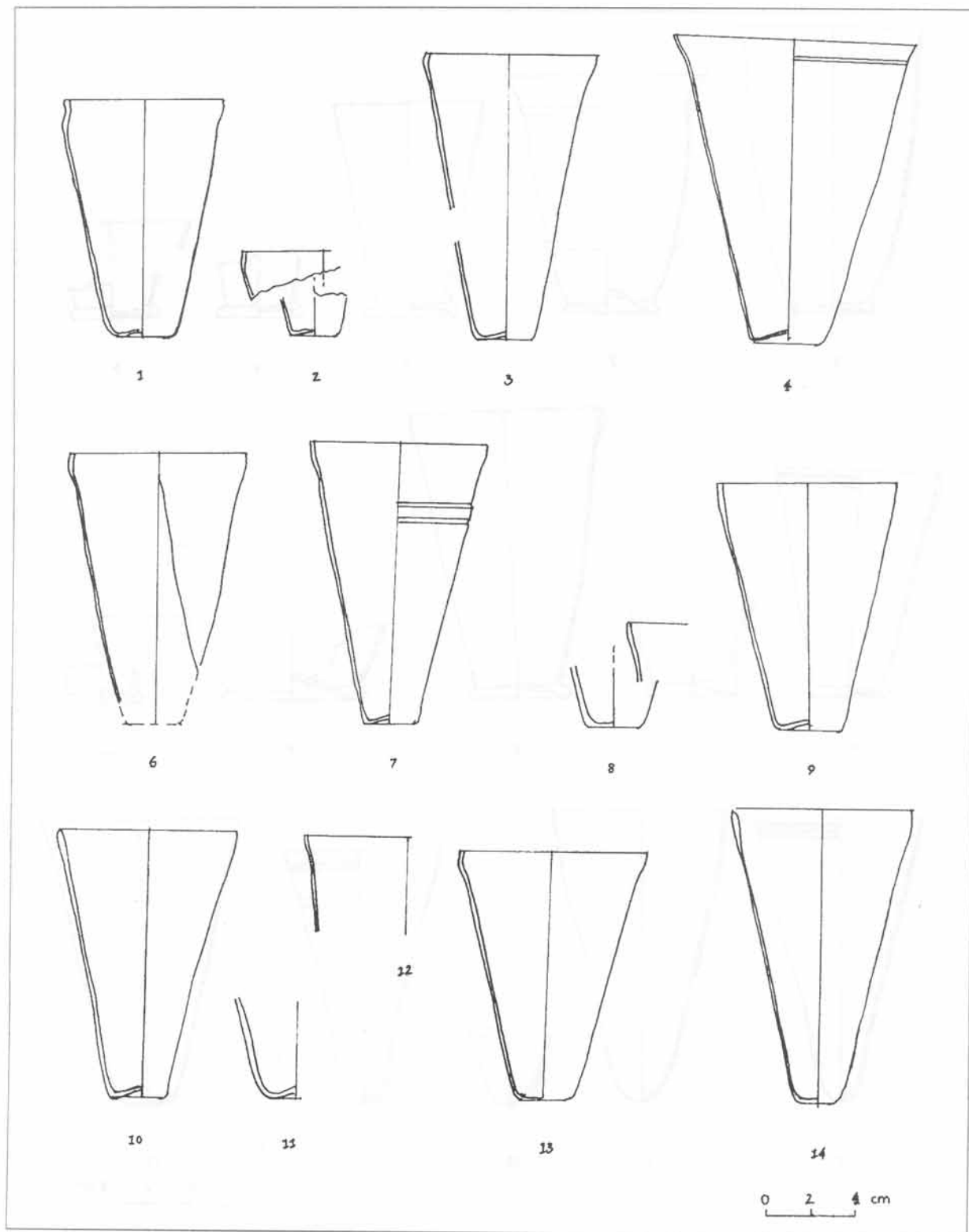
A rajzokat készítette: Csizmadia Gábor

I. tábla

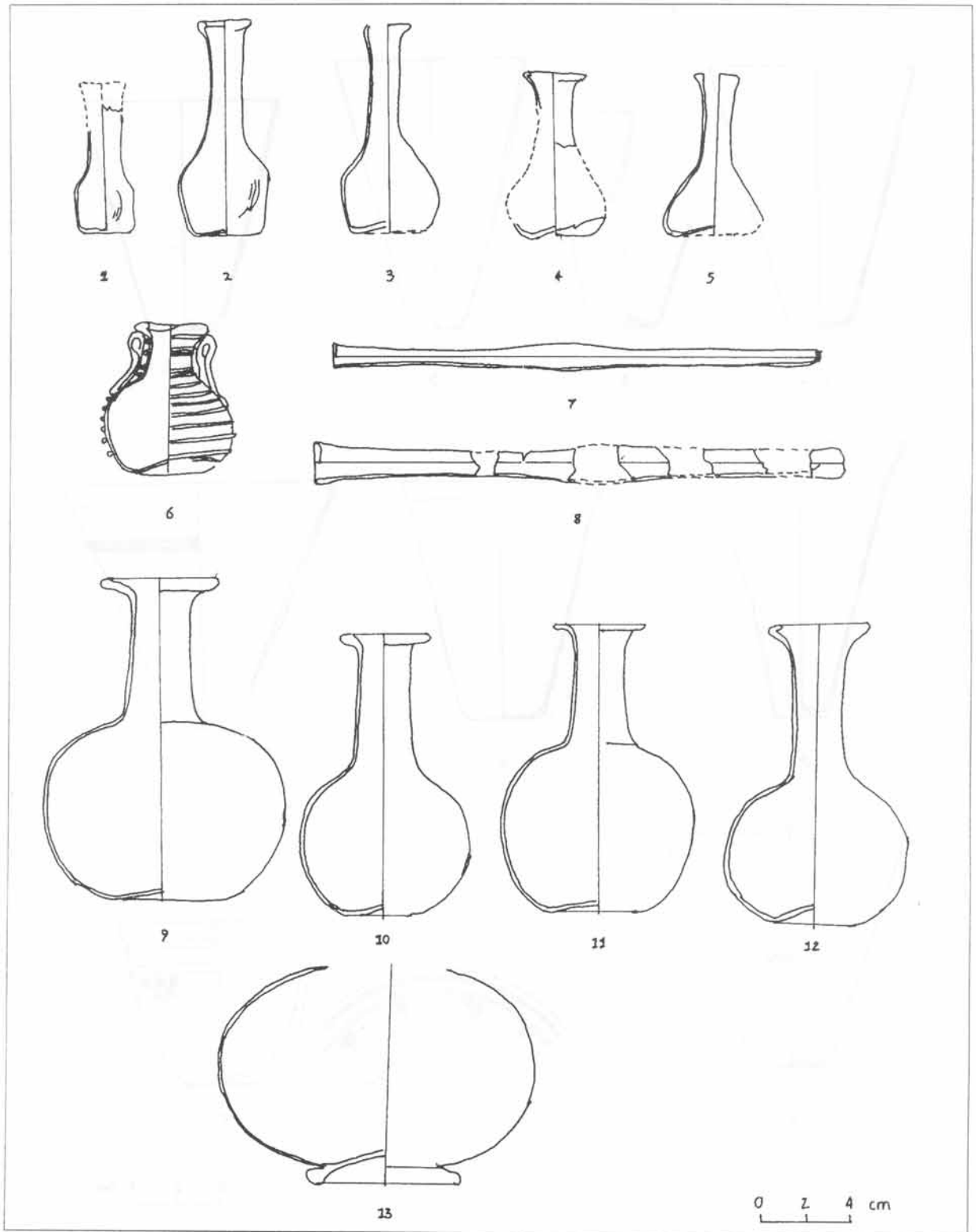
II. tábla

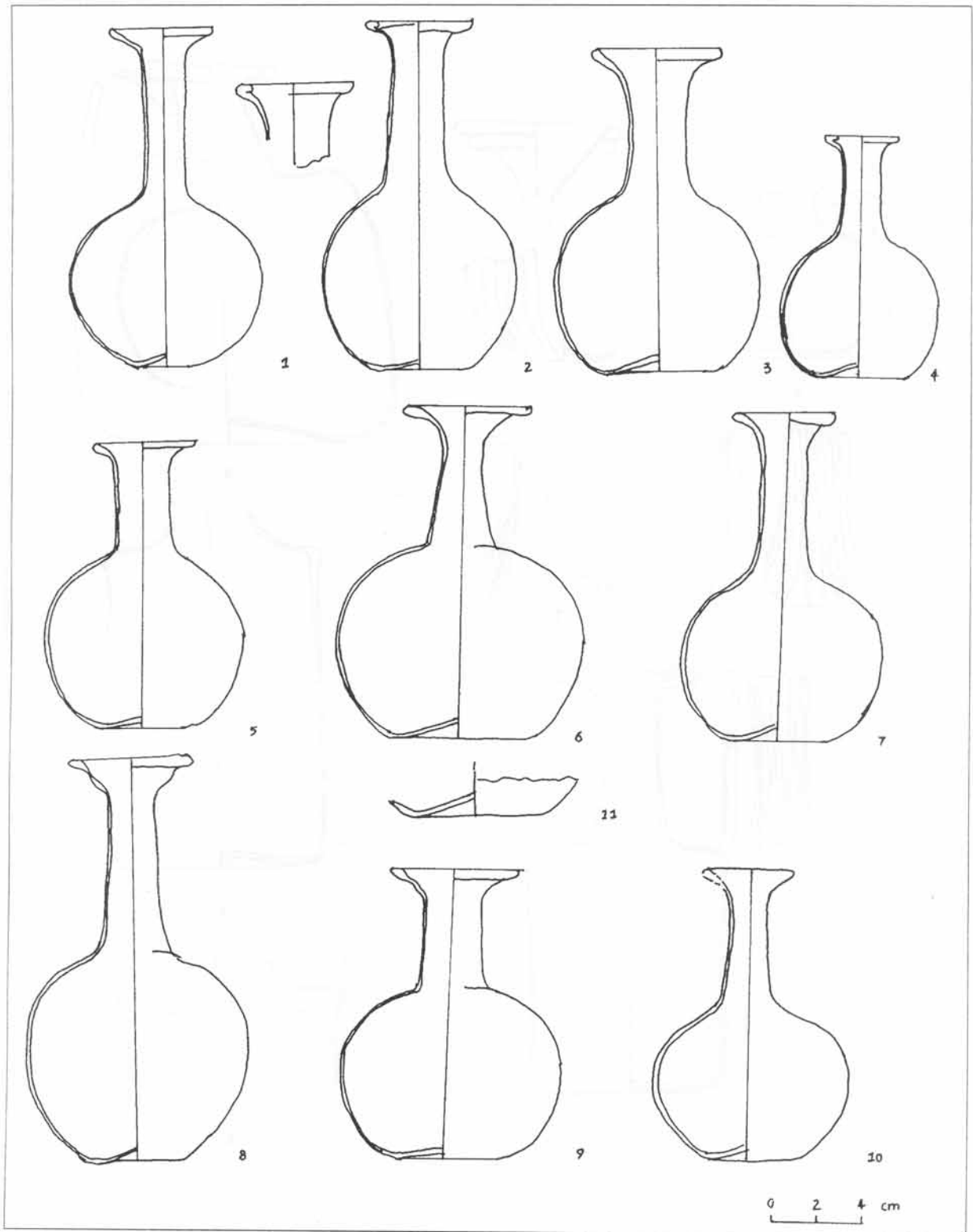
III. tábla

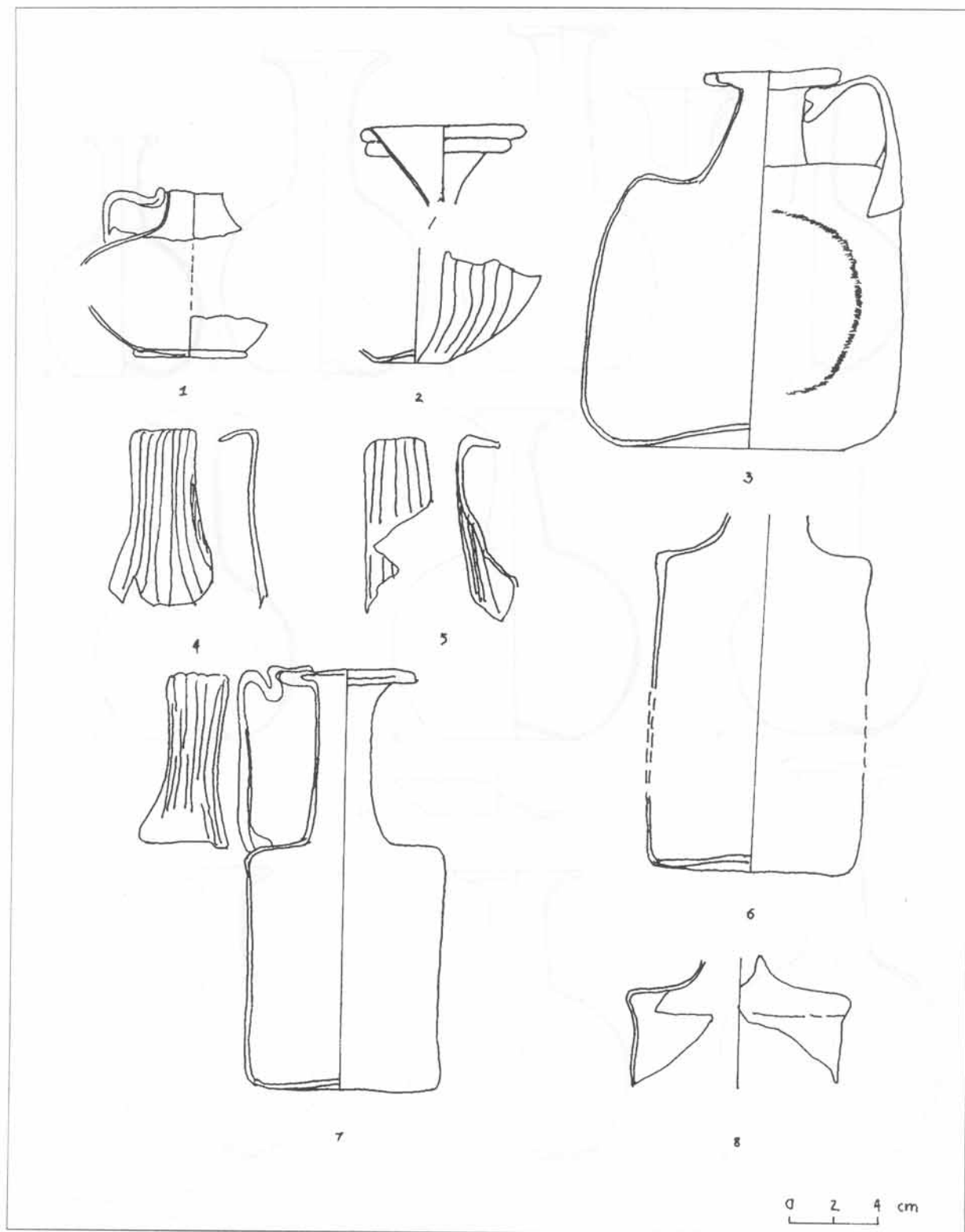
IV. tábla

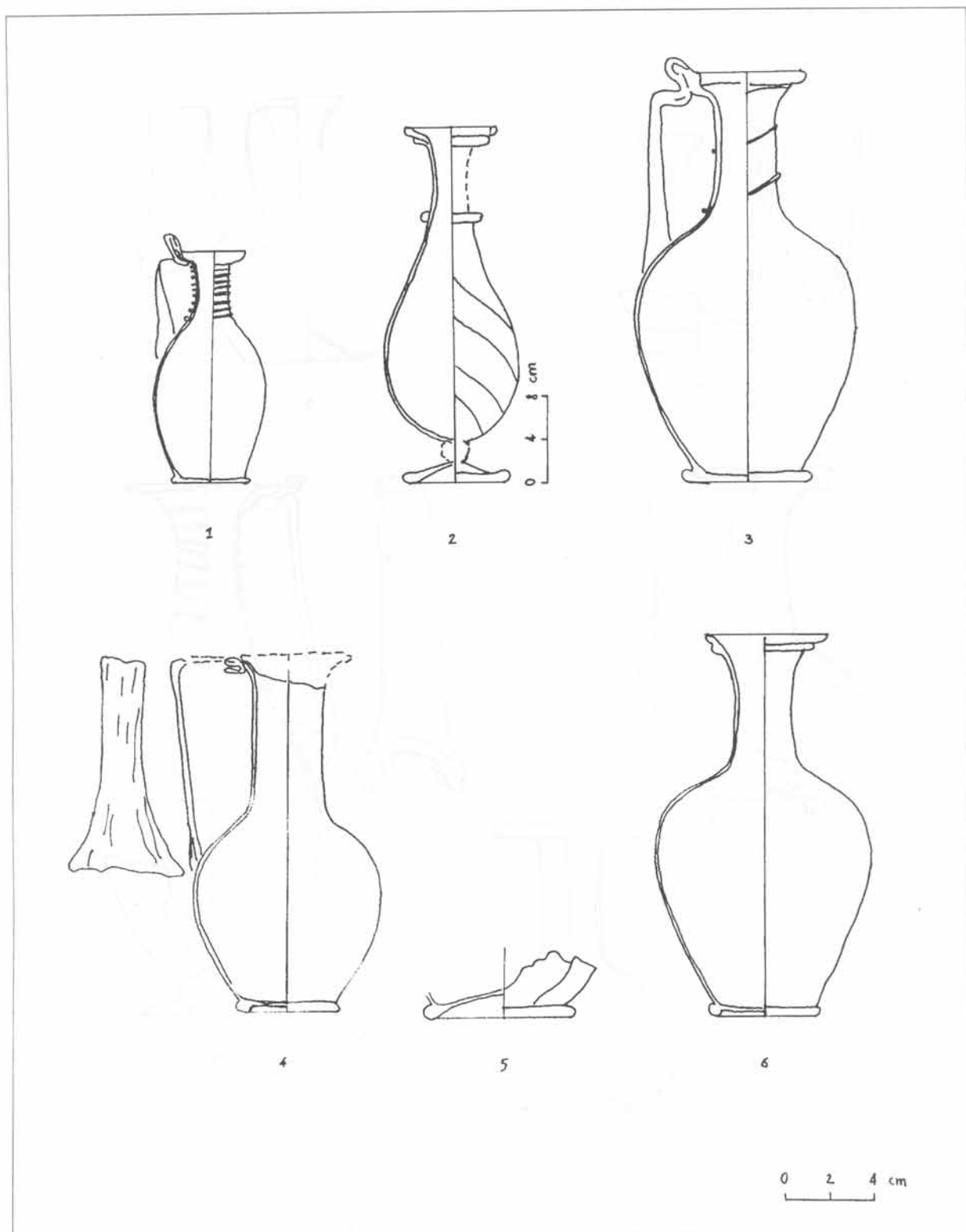
V. tábla

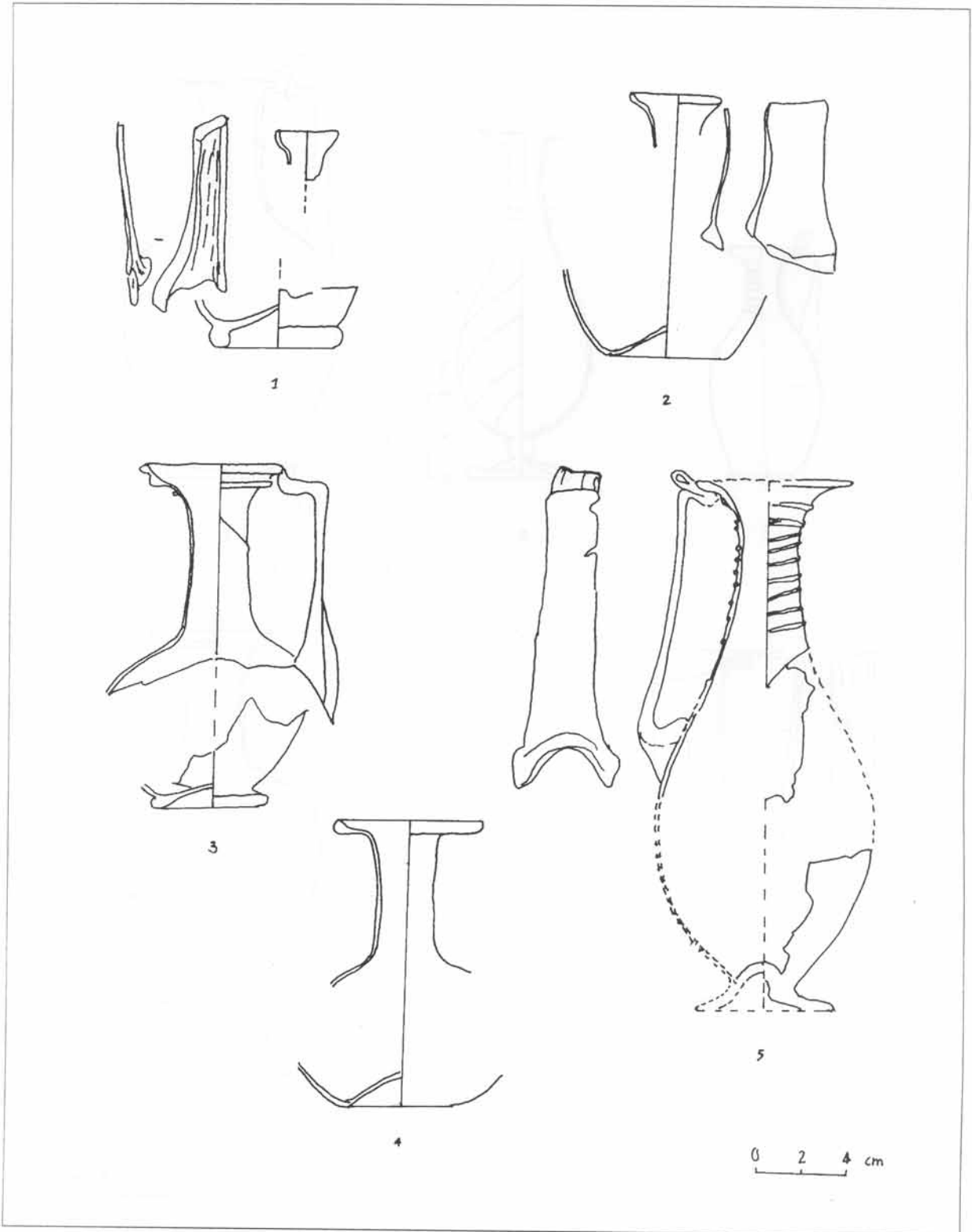
VI. tábla

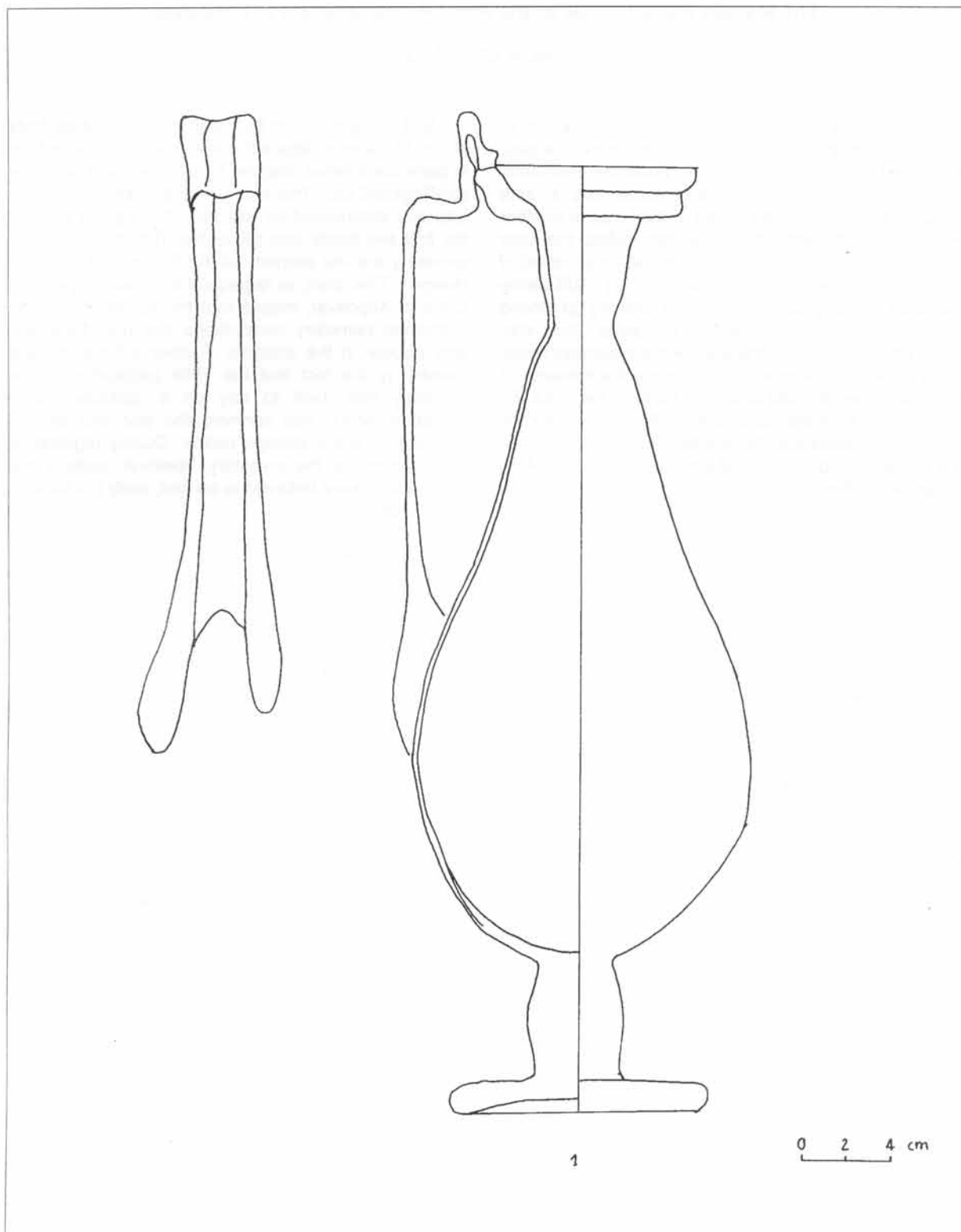
VII. tábla

VIII. tábla

IX. tábla

X. tábla

The Roman glass finds of the Rippl-Rónai Museum at Kaposvár

GÁBOR CSIZMADIA

The Roman Collection of Rippl-Rónai Museum of Kaposvár originates from one of the most densely populated inner regions of the province Pannonia. Conveniently close to important routes and in safe distance from the military zones of the limes, a number of flourishing settlements developed along the river Kapos and its by-streams, and in the neighbourhood of the roads. Their relative prosperity is sufficiently indicated by the glass vessels often popping up among finds. Not only the quantity of glass, but also occasionally its choice fineness and uniqueness mean some important information concerning the research of the Late Imperial civilization and trade of the area. By assembling a glass catalogue further help can be provided for answering the question how the romanized territory surrounded by the Balaton and the Zselic-hills integrated in the provincial system.

As it is obvious from the catalogue, most glass finds at the Museum's disposal come from two major Late Imperial cemeteries: Ságvár-Tömlőhegy and Somogy-szil-Dögkúti-Dűlő. The types and the dating are also basically determined by this fact. The richest finds of the first two thirds and the entire third of the Ságvár cemetery are the property of the National Museum of Hungary. This, then, as regards of the material yet to be found in Kaposvár, means that the results of the still unfinished cemetery excavations can only fragmentarily appear in the analysis. Further difficulties were caused by the fact that the 1966 publication of the cemetery had itself to rely on a defective documentation which had survived the war and several decades in dusty storage rooms. During registration and drawing up the inventory, however, quite a few finds, which were believed to be lost, were put back to their places.